

GUIRADO, Carles; VALLDEPERAS, Natàlia i TULLA, Antoni F. (2017)
*L'agricultura social a Catalunya: Desenvolupament local i ocupació
 per a col·lectius en risc d'exclusió social*
 Valls: Cossetània Edicions, 159 p.
 ISBN 978-84-9034-651-8

Aquest llibre és un dels resultats del projecte de recerca *L'Agricultura Social en el desenvolupament local i l'ocupació per a col·lectius en risc de marginació*, finançat pel Programa RecerCaixa (convocatòria 2011). L'obra ha estat guardonada amb el II Premi d'Assaig Món Rural, promogut per la Fundació del Món Rural i publicada per Cossetània Edicions, de Valls.

Aquesta carta de presentació significa un doble aval sobre l'oportunitat, l'encert i la qualitat de l'obra que ressenyem. En una extensió relativament breu —119 pàgines de text i 35 d'annexos—, se sintetitza un treball de recerca molt més ampli. D'aquesta manera es posa a l'abast del públic en general i del professional, amb una voluntat didàctica i divulgativa que li confereix un valor afegit.

Els autors del llibre són dos geògrafs i una arquitecta, tot i que el col·lectiu de recerca que hi ha treballat d'una manera o altra arriba fins a vuit col·laboradors més. La major part de l'equip està vinculat a la Universitat Autònoma de Barcelona, principalment al Departament de Geografia.

Tot i que té una extensió modesta, el text està dividit en nou capítols. S'inicia amb una introducció precedida d'una llista dels acrònims utilitzats i finalitza amb una bibliografia i un ràpid perfil de les persones membres de l'Equip de Recerca en Agricultura Social, així com amb una llista de les publicacions i de les participacions en congressos que s'han derivat del projecte que dona origen al llibre.

A la introducció s'hi explica que l'objectiu principal de l'obra és analitzar la situació actual de l'agricultura social a Catalunya. Els sis capítols centrals són els que en constitueixen el cos. En pri-

mer lloc, el segon capítol enceta el text amb la definició del concepte d'agricultura social. S'hi refereixen, a més, quatre objectius secundaris: identificar i tipificar els àmbits on es desenvolupa, determinar-ne els potencials, caracteritzar les aportacions que fa a la societat catalana i definir una estratègia per impulsar aquest tipus d'activitat. S'hi especifiquen també les fases d'activitat de la recerca: prospecció, treball de camp, diagnòsi i difusió. A continuació, s'hi descriu la metodologia emprada distingint entre l'elaboració d'una base de dades i les entrevistes i els qüestionaris aplicats en el marc del treball de camp.

El tercer capítol és el principal, perquè és el més extens i per la temàtica tractada: el paisatge actual de l'agricultura social a Catalunya. Per dur a terme el repàs, s'han identificat un total de 99 experiències, entre les quals es distingeixen les dedicades a la jardineria, que majoritàriament estan localitzades a la ciutat de Barcelona i la seva àrea metropolitana, i les d'agricultura social pròpiament dita, que es troben distribuïdes de forma més dispersa per diverses comarques del territori català. A partir d'aquí, i per tal d'aprofundir-ne el coneixement, se seleccionen 42 entitats que desenvolupen, de forma exclusiva o parcial, activitats d'agricultura social a Catalunya. La majoria són projectes de dimensions reduïdes que donen feina a menys de 25 treballadors, tot i que també hi ha algunes grans empreses, com ara La Fageda. També s'hi assenyalen que a les plantilles hi sol haver un 50% o més de persones que es troben en risc d'exclusió social. Primerament, aquest capítol dona informació sobre la data de creació i la localització de les empreses, la seva forma jurídica, les modalitats d'in-

serció i els col·lectius que en són beneficiaris. Semblantment, s'informa sobre la tipologia d'activitats, els processos de distribució de productes i serveis i els recursos financers.

La segona part del capítol tercer se centra en el paper de l'agricultura social pel que fa a l'ocupació de persones en risc d'exclusió social. S'hi estudien els itineraris d'inserció laboral tenint en compte l'empleabilitat i l'ocupabilitat del col·lectiu, que són inferiors als de la població total. Per això un dels objectius de l'agricultura social és justament proporcionar oportunitats d'inserció sociolaboral a les persones més vulnerables. S'hi estudia el perfil dels treballadors d'aquestes empreses, incloent-hi l'anàlisi de gènere, el tipus de tasques que hi desenvolupen, el model de contractació, el personal de suport i el grau d'inserció en empreses ordinàries.

L'estudi ha estat realitzat enmig de la greu crisi econòmica que va començar a afectar el país l'any 2008, i aquest fet no s'hi ha volgut obviar. Hi trobem acord a considerar que la crisi ha suposat una reducció dels ajuts de benestar social i de les subvencions o bonificacions. Ara bé, en alguns casos, aquest escàs a la viabilitat dels projectes també s'ha vist com una oportunitat per repensar-los o reorientar-los. Algunes empreses han acabat tancant, unes altres han hagut de recórrer al crèdit i endeutar-se i unes altres han retallat la plantilla o bé han ampliat el mercat recorrent a la venda en línia o a les exportacions. Una de les contradiccions dels efectes de la crisi és que, al mateix temps que aquestes empreses patien dificultats, l'augment de l'atur ha fet incrementar el nombre de persones en risc d'exclusió. En conjunt, el balanç és positiu des de les perspectives del territori, el sector agrari i el conjunt de la societat. Tot i reconèixer que l'agricultura social és un subsector de baixa rendibilitat des del punt de vista econòmic, cal tenir en compte l'aportació que ha dut a terme al conjunt de la col·

lectivitat, en crear un entorn òptim per adquirir habilitats i capacitats i per millorar l'ocupabilitat de les persones que hi treballen. L'activitat laboral a l'aire lliure també té un component positiu des de la perspectiva de la salut física i mental de la gent que intervé en projectes d'agricultura social, amb la qual cosa contribueixen a promoure'n el vessant terapèutic.

Amb tots aquests elements es conclou que l'agricultura social es caracteritza per ser una activitat innovadora per definició, sobretot en l'àmbit de la gestió empresarial, perquè afavoreix la participació d'agents diversos i la col·laboració mútua, com també perquè mobilitza els recursos locals i els enforteix mitjançant la creació de cooperatives o d'empreses sense ànim de lucre.

El capítol quart exposa les perspectives i els escenaris futurs per a l'agricultura social a Catalunya. En aquest sentit, el context de crisi econòmica abans esmentat no ha contribuït a dibuixar un escenari totalment positiu. Ara es pateixen més pors, dificultats i inseguretats pel que fa a aconseguir i mantenir la sostenibilitat econòmica dels projectes. Tot i així, els resultats assolits es valoren positivament i fins i tot moltes iniciatives tenen plans de creixement. Actualment l'agricultura social és més visible, n'hi ha més coneixement i se'n valoren més conceptes, com ara el de sobirania alimentària. A més a més, aspectes com ara la producció de proximitat, les varietats locals o els articles ecològics són també més coneguts i demanats per part de la població catalana que anys enrere. Tot això provoca un creixement que, en uns casos, s'orienta vers l'expansió territorial de l'activitat cap a uns altres municipis o comarques, cap a una diversitat més gran de col·lectius, i, en uns altres, vers l'ampliació o la diversificació de la producció (varietats hortícoles) o de les prestacions ofertes (educació assistida amb animals, artesanía, servei d'àpats i restauració). Uns altres aspectes que impulsen aquesta voluntat d'expansió

sió són els valors terapèutics de l'agricultura social anteriorment assenyalats i el fet que aquesta activitat contribueix a dinamitzar entorns poc habitats i ajuda a fixar la població dels municipis rurals, amb la qual cosa contribueix a promoure la cohesió social en aquests àmbits.

Al cinquè capítol s'identifiquen els agents implicats en l'agricultura social, tots els quals són necessaris per impulsar-la i sostenir-la, i sobretot per estendre i consolidar el model en base a les experiències recollides en aquest llibre. En primer lloc, s'hi remarca el paper que hi té o que més aviat hi hauria de tenir l'Administració pública en coherència amb les polítiques públiques, i s'hi detecten força mancances: absència d'un organisme institucional especialitzat, falta de diagnòsi i, sobretot, manca de normativa o de legislació sobre agricultura social, amb els problemes d'adequació que això genera. En segon lloc, s'hi menciona la part del sector privat que col·labora o que participa en aquestes iniciatives, en el qual hi trobem principalment les fundacions. Finalment, s'hi fa esment del tercer sector social, que agrupa les entitats privades sense afany de lucre que treballen per la inclusió i la cohesió socials, que té un pes important i creixent al nostre país i que té i ha de seguir tenint un paper clau en el desenvolupament de l'agricultura social a Catalunya.

La diagnòsi final del sector es dibuixa en el sisè capítol, on, a través de l'anàlisi DAFO, se n'assenyalen les fortaleses i les debilitats principals, així com les oportunitats i les amenaces que mostra. Tots aquests elements han estat descrits i analitzats en els capítols anteriors amb més detall, però aquí es recullen de forma ordenada i sintètica gràcies a l'aplicació d'aquesta tècnica d'anàlisi. El capítol

també presenta, en segon lloc, unes propostes d'accions estratègiques classificades per uns eixos de treball que són fruit de l'elaboració dels resultats del DAFO realitzada mitjançant la tècnica del fluxograma. Els detalls d'aquest procés i les propostes resultants es poden trobar a les taules que es presenten als annexos. Finalment, en un darrer capítol de consideracions finals, s'hi justifica el compliment dels objectius inicialment plantejats, tot resumint com s'han assolit i quins han estat els principals resultats en cada cas. Finalment, l'obra es tanca apuntant les futures línies de recerca que caldrà desenvolupar per ampliar el coneixement sobre aquest tema i aprofundir-hi.

Concloem que el llibre que presentem és necessari i innovador per la temàtica tractada. Constitueix també una síntesi excel·lent d'un projecte de recerca molt més gran, que en aquest format esdevé accessible a un públic general i divers atès el seu ànim divulgatiu, tot i que això no li resta rigor científic. La lectura és amena, tret d'alguna repetició puntual, i el text està molt ben documentat, tant en referència a la bibliografia i a les publicacions prèvies de l'equip com als annexos, que aporten informació imprescindible per completar aquest panorama de l'agricultura social a Catalunya. Un primer, actual i molt positiu balanç d'aquesta temàtica, que segur que no serà el darrer, tal com apunten els autors al final de l'obra.

Maria Prats Ferrer

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia

maria.prats@uab.cat

<https://doi.org/10.5565/rev/dag.547>

